

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

FÖREBYGGANDE ARBETE FÖR BARN MED AVVIKANDE BETEENDE

– en kvalitativ studie om barn utan neuropsykiatrisk diagnos

Socionomprogrammet

C-uppsats Vt 09

Författare:

Cecilia Baffoe

Helena Weiland

Handledare:

Annica Johansson

ABSTRACT

Förebyggande arbete för barn med avvikande beteende

– en kvalitativ studie om barn utan neuropsykiatrisk diagnos

Cecilia Baffoe

Helena Weiland

Institutionen för socialt arbete vt-09

Göteborgs universitet

Syftet med uppsatsen är att undersöka och redogöra för vad det finns för förebyggande socialt arbete för barn som har uppvisat avvikande beteende och deras föräldrar. Studien riktar sig till barn upp till 10 års ålder som har uppvisat avvikande beteende men inte har fått en neuropsykiatrisk diagnos.

De centrala frågeställningarna är:

- Vad finns det för förebyggande åtgärder för icke diagnostiserade barn med avvikande beteende?
- Hur ska barnen bemötas?
- Vad är föräldrarnas roll i detta arbete?

Detta är en kvalitativ studie där vi har intervjuat sex socionomer och två specialpedagoger som arbetar med socialt arbete. De kommer dagligen i kontakt med barn som har avvikande beteende och deras familjer. Intervjumaterialet har analyserats utifrån inlärningsteori, social-kognitiv teori och rambegreppet.

Studien visar att det finns ett flertal insatser för att hindra att dessa barns avvikande beteende eskalerar. För att förebygga barnens avvikande beteende arbetar man genom föräldrarna.

Föräldrarna får då den kunskap och de verktyg som de behöver för att bemöta sina barn på bästa sätt. Struktur i barnens vardag och att man ska uppmärksamma det positiva hos barnen snarare än det negativa är vad resultaten av vår uppsats visar.

Nyckelord: avvikande beteende, barn, förebyggande arbete och positiv förstärkning.

Författarnas tack!

Vi vill tacka samtliga intervjupersoner som genom sitt deltagande har gjort denna undersökning möjlig!

Stort tack till vår handledare Annica Johansson för hennes stöd under uppsats skrivandet!

Det är även av vikt för oss att tacka Ulla och Peter som har kommit med viktiga synpunkter på vårt arbete samt Fredrik som har hjälpt oss med diverse layout problem!

Vi vill även tacka våra nära och kära som har varit tålmodiga och hjälpsamma under denna process!

Sist men inte mist vill vi tacka varandra för ett gott samarbete!

Cecilia & Helena

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.2 Begrepp	3
2. TIDIGARE FORSKNING	4
2.1 Sammanfattning av tidigare forskning	7
3. TEORI	8
3.1 Inlärningsteori	8
3.2 Social-kognitiv teori.....	10
3.3 Rambegreppet.....	11
4. METOD	12
4.1 Val av metod.....	12
4.2 Genomförande	13
4.3 Urval av intervjupersoner	13
4.4 Generaliserbarhet	14
4.5 Validitet	15
4.6 Reliabilitet	15
4.7 Etik	16
4.8 Analysmetod.....	17
4.9 Förförståelse	18
5. RESULTAT OCH ANALYS	19
5.1 Resultat och analys utifrån syfte och frågeställningar	19
5.2 Vad finns det för förebyggande åtgärder för icke diagnostiserade barn med avvikande beteende?.....	19
5.3 Hur ska barnen bemötas?	25
5.4 Vad är föräldrarnas roll i detta arbete?	27
5.5 Resultat och analys utifrån funna teman	29
6. DISKUSSION	35
6.1 Avslutande reflektioner.....	35
6.2 Förslag till vidare forskning	37
REFERENSLISTA	38

BILAGA 1 **40**
BILAGA 2.....**42**

1. INLEDNING

Vi har valt att undersöka förebyggande insatser som finns för barn med avvikande beteende. Intresset för detta område kommer från våra respektive praktikplatser där vi båda arbetade i förebyggande syfte med barn och ungdomar. Då praktikplatserna inte var lokaliserade i Göteborg och vi saknar erfarenhet från själva Göteborgsområdet, fann vi det lockande att forska om förebyggande åtgärder i Göteborgs stad för barn med avvikande beteende. Vi vill i uppsatsen fokusera på barn upp till tio års ålder som inte har fått neuropsykiatriska diagnoser såsom exempel; DAMP, ADHD, Asperger`s eller Tourette`s.

”Alla barn har beteendeproblem och de kan hållas under kontroll ifall de hanteras på rätt sätt”(Webster-Stratton, 2007, s 25).

Barndomen är händelserik och kan vara en svår tid för ett barn. Det är en tid med nya omställningar då barnet för första gången beger sig ut i den stora världen där skiljelinjen mellan fantasi och verklighet ofta är suddig, till en mer konkret värld där regler och föreställningar blir definitiva. Barnen behöver å ena sidan trygghet och ömhet och å andra sidan behov av att vara självständiga och visa att de kan göra saker själva. Det är en tid när de prövar gränser i sin omgivning och tar reda på vad som är tillåtet och vad som inte är tillåtet. När de kommer i kontakt med dagis eller förskola upptäcker barnen att det finns andra regler och normer än vad de är vana vid hemma. Barnen märker också att dagispersonalen och dagisbarnen reagerar annorlunda på deras beteenden än vad föräldrarna och syskonen gör där hemma. Dessa motstridiga krav och behov kan i efterhand leda till att barnen får vredesutbrott och blir gnälliga eller bråkiga när de inte får som de vill (a.a.). Det finns många föräldrar som känner att de inte riktigt klarar av föräldraskapet på ett tillfredställande sätt. De känner att de inte kan uppfostra barnen som de önskat då barnen inte gör som föräldrarna vill eller lyssnar på dem, vilket skapar frustration. Dessa föräldrar ropar efter verktyg som de kan använda i föräldraskapet för att barnen ska utveckla ett positivt och socialt beteendemönster.

Med tanke på barnens ringa ålder ligger ansvaret på föräldrar, förskolelärare och lärare då det är de som har mest påverkan på barnens utveckling (a.a.).

Den 22 maj 2008 fattades beslut i regeringen att göra en utredning om hur man på bästa vis ska ta fram en handlingsplan för ett nationellt föräldrastödsarbete. Utredningen som gick under namnet, ”*Föräldrastöd, en vinst för alla*”, har som mål att stärka föräldraskapet.

Föräldrastödet ska erbjudas då det befrämjar en positiv utveckling hos barn, förebygga mot

psykisk ohälsa och övriga hälsoproblem. Det är också vetenskapligt bevisat att allmänna hälsoåtgärder såsom föräldrastödsprogrammet kommer att minska behovet av mer dyrbara insatser i framtiden och är även samhällsekonomiskt fördelaktigt. Ett nationellt föräldrastöd kommer med andra ord att vara till vinst för såväl individen som kommunen.

Föräldrastödet ska vara tillgängligt för alla föräldrar med barn upp till 18 års ålder. Det har länge funnits föräldrastöd för föräldrar med barn upp till sex års ålder (i vissa fall upp till 12 års ålder) i landet men inga insatser som har följt hela barnens uppväxttid (SOU 2008: 131). Familjecentraler ses som framgångsrika verksamheter då dessa har påvisat positiva resultat i socialt, pedagogiskt och medicinskt förebyggande arbete. Ett förslag som föreslås i utredningen är därför att utöka verksamheten så att dessa ska finnas i alla kommuner.

Utredningen rekommenderar till följd av ovan nämnda motiveringar att mellan perioden 2009 och 2010 avsätta 70 miljoner kronor för att finansiera utvecklingen och utbyggnaden av föräldrastödsverksamhet på nationell nivå (a.a.).

”Enligt socialtjänstlagen § 12 ska socialnämnden verka för att barn -ungdomar växer upp under goda och trygga förhållanden. Socialtjänsten ska i nära samverkan med hemmet ge skydd och stöd för barn-ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt” (Matzdorf, 1/2004 Socionomen, s 42).

Avvikande beteende som debuterar i yngre ålder leder i större utsträckning till att dessa barn får problem i vuxen ålder. För att undvika kriminalitet och psykisk ohälsa i framtiden är det viktigt att fånga upp dessa barn som uppvisar avvikande beteende. Det är viktigt att rikta olika former av förebyggande åtgärder och behandlingsinsatser gentemot dessa barn (Andershed & Andershed, 2005).

Engman och Klint (2007) skriver att barn i förskoleåldern som visar avvikande beteende löper större risk att utveckla kriminellt beteende senare i livet. De nämner även att förskolebarn med avvikande beteende har svårt att smälta in i samhället då de många gånger har problem med att anpassa sig i sociala sammanhang.

1.1 Syfte och frågeställningar

Vi vill undersöka socialt förebyggande arbete med icke diagnostiserade barn som har avvikande beteende. I uppsatsen har vi valt att rikta in oss på barn upp till 10 år och deras föräldrar. De centrala frågeställningarna är:

- Vad finns det för förebyggande åtgärder för icke diagnostiserade barn med avvikande beteende?
- Hur ska barnen bemötas?
- Vad är föräldrarnas roll i detta arbete?

1.2 Begrepp

Begrepp som vi anser är av stor vikt för att uppsatsen inte på något sätt ska misstolkas under läsningen är; avvikande beteende, icke diagnostiserade barn och förebyggande arbete.

”*Avvikande beteende*” är en sociologisk benämning för beteende som ter sig annorlunda mot gruppens eller samhällets normer. Uppfattningen om vad ett avvikande beteende är utgår från en föreställning om vad normalitet och social ordning betyder. Vad som identifieras som avvikande är därmed beroende av den samhällstyp eller gruppstruktur som bedömningen utgår från. Inom sociologin har man funnit att egenskaper hos gruppen eller samhället är avgörande för vad och vem som räknas som avvikande och för det sätt på vilket avvikande beteende åtgärdas eller accepteras. Desto mer sluten, auktoritär och hierarkisk en grupp är desto mer den känner sig utsatt för yttre hot. När gruppen känner sig hotad lägger de större kraft på att identifiera, fördöma och utesluta avvikande” (NE).

Med ”*avvikande beteende*” hos barn syftar vi på de barn som håller på att falla ur sitt sociala sammanhang och som sticker ut i sitt sätt att vara. Vi fokuserar inte på ett visst avvikande beteende i denna uppsats utan omfattar samtliga beteenden som avviker ifrån mängden.

Barnen kan alltså ha ett introvert och/eller utagerande beteende. I uppsatsen använder vi ”*normbrytande beteende*” och ”*beteendeproblem*” synonymt med ”*avvikande beteende*”. Vi har gjort detta för att variera språket för läsaren.

Med ”*icke diagnostiserade barn*” med avvikande beteende syftar vi på de barn som inte har neuropsykiatriska störningar. Exempel på neuropsykiatriska störningar är DAMP, ADHD, Asperger's syndrom och Tourette's syndrom (Neuro Nätet).

Med ”*Förebyggande arbete*”, syftar vi på preventivt arbete vilket innebär att man till exempel genom uppsökande verksamheter identifierar riskgrupper och sedan sätter in stöd och åtgärder för att förhindra risken att problemet växer (Edström 5/2002 Socionomen).

2. TIDIGARE FORSKNING

Det material som vi fann vid vår sökning efter tidigare forskning handlar mycket om barn med utagerande beteende. Det var inte vår avsikt att enbart leta efter tidigare forskning som berör just denna grupp av barn, utan vi ville även studera barn som uppvisat ett introvert beteende.

Med hjälp av C-uppsatsen ”*I detektivskolans spår*” skriven av Olsén Love My, fann vi flertalet av våra källor till uppsatsen. Det var genom en familjemottagning i en av Göteborgs stadsdelar som vi kom i kontakt med författaren som sedan hjälpligt skickade uppsatsen till oss. Andra sökmotorer var databasen artikelsök på GU:s hemsida. Med sökordet ”förebyggande arbete med föräldrar och barn” fann vi: Naucélr Cecilia, Edström Carl-Gustav samt Matzdorf Barbaras artiklar (se referenslista).

Enligt Nordahl m.fl. (2007) är en förutsättning för lärandet att gränser testas. Därav kan man säga att avvikande beteende till viss mån fyller en funktion. Utagerande beteende hos barn är naturligt och en del av utvecklingen. Men ihärdigt utagerande beteenden leder ofta till dålig anpassning. Ju tidigare dessa beteenden dyker upp desto större risk är det att dessa beteenden består i vuxen ålder (a.a.).

Sveriges sociala kostnader för arbete med barn som har avvikande beteende är upp till åtta miljarder SEK per år. I England har man uppmärksammat att man lägger tio gånger mer resurser på personer som har en historia av utagerande beteende i barnaåren än personer som inte har uppvisat sådant beteende tidigare (Axberg, Hansson & Broberg, 2007).

Det finns enligt forskning vissa faktorer som förminskar riskerna för att barn utvecklar avvikande beteende. Dessa kallas ibland för protektiva faktorer.

”En protektiv faktor fungerar som en buffert mot risk eller mekanism som förändrar effekterna av att exponeras för risk, och ökar chanserna för ett positivt utfall” (Andershed & Andershed, 2005, s 192).

Protektiva faktorer verkar vara samma för barn som för vuxna och ungdomar. Annars har det inte skett mycket forskning på protektiva faktorer för barn med avvikande beteende. Av den forskning som har gjorts syftar vissa forskare på att det är i de tre första levnadsåren som man har störst chans att påverka normbrytande beteende hos barn. Vid högre ålder blir det förebyggande arbetet svårare men är inte omöjligt (a.a.).

”Utagerande beteende utvecklas i samspel mellan risk-, sårbarhets- och skyddsfaktorer. Dessa faktorer är genetiska och miljöbetingade” (Eresund & Wrangsjö, 2008, s 92). Risk- och sårbarhetsfaktorerna stärker varandra och skyddsfaktorerna motverkar sårbarhetsfaktorerna. Faktorerna som påverkar barnens utveckling negativt, så kallade riskfaktorer är; hög konflikt eller stressnivå i familjen, låg socioekonomisk status, psykisk ohälsa hos förälder, kriminalitet/missbruk hos förälder, hård/inkonsekvent uppfostran, övergrep/misshandel och brister i bostads-/skolmiljö.

Sårbarhetsfaktorer är häftigt temperament, skador, störningar och trauman under graviditet, förlossning, neonatalperiod, tidig motorisk utveckling, sen språkutveckling och otrygg eller desorganiserad anknytning. Skyddande faktorer är trygg anknytning, stödjande familjemiljö, stödjande skolmiljö, övrigt nätverk och god intelligens samt god empatisk förmåga. Resiliens, motståndskraft kommer inte endast genetiskt utan den utvecklas också i samspel med omgivningen (a.a.).

Nordahl m.fl. (2007) skriver i sin bok *”Att möta beteendeproblem bland barn och ungdomar; teoretiska och praktiska perspektiv”* om faktorer som kan leda till att ett barn hamnar utanför sitt sociala sammanhang på grund av sitt avvikande beteende. Om ett barns beteendemönster bryter emot sociala normer i sin omgivning startar en stigmatiseringsprocess ifrån dem som finns i barnets omgivning. Detta medför att barnet hamnar utanför gemenskapen och saknar sociala kontakter. Barnet upplever en känsla av att vara socialt oattraktivt och utstött av sin omgivning. Detta medför att barnet söker sig till andra som blivit utstötta av sin omgivning. I jakt på att känna tillhörighet och att få vänner hamnar då barnet i ett sällskap som förstärker barnets avvikande beteende. Boken tar även upp fördelarna med att umgås med prosociala barn (barn som inte har avvikande beteende). I vissa undersökningar har man kommit fram till vikten av att behålla kontakten med prosociala barn. Detta minskar riskerna för negativ input från umgänget med barn som har avvikande beteende (a.a.).

Hur man bemöter dessa barn är oerhört viktigt. Man får inte glömma att barn vill bli omtyckta, och få beröm. Detta gäller även barn som har avvikande beteende. Det är mycket viktigt att dessa barn inte bara får uppmärksamhet för sitt negativa beteende utan att de även får positiv feedback samt en känsla av att någon tycker om dem. Barnets beteendeproblem får inte ta över den bild som omgivningen har av barnet. Man måste även se individen bakom problemen (a.a.).

Eresund och Wrangsjö (2008) definierar begreppet bemötande utifrån det samspel som äger

rum i barnens vardag såsom i hemmet, förskolan, skolan eller på fritids. Bemötande handlar om att hantera eller förebygga konfliktsituationer och att skapa förutsättningar för barnet att utveckla kompetenser och färdigheter. Hur barnet tar åt sig en viss bemötandestrategi är beroende av vilken relation barnet har till personen. Att ”stå på sig”, att ”ha överseende”, att ”avleda”, samt att etablera en gemensam dialog är olika bemötande strategier. I bemötandet ska man visa empati för barnet. Metoden Collaborative Problem Solving Approach är ett tillvägagångssätt där bemötandet ska bygga på en ömsesidig dialog mellan barn och föräldern. Det finns tre steg:

- empati, hitta barnet där det är och sätta ord på sin upplevelse av barnets bekymmer i stunden
- den vuxna beskriver sitt bekymmer och definierar problemet så tydligt som möjligt
- den vuxne inbjuder barnet till att resonera sig fram till en lösning som är acceptabelt för båda parter

Att sätta gränser för att skapa struktur i barnets liv, använda strukturer som markerar tid och rum, sätta barnet i en annan grupp i skolan kan vara andra strategier. De flesta barn med utagerande beteende behöver stöd från olika håll samtidigt. Det samarbete som de vuxna gör är en av de viktigaste faktorerna för hur barnet kommer att kunna utveckla sin förmåga för att bemästra sin inre samt yttre situation. ”*Det behövs en hel by för att uppfostra barn*”(a.a. s 298).

I tidningen BRIS (3/2007), talar äldre- och folkhälsominister Maria Larsson om betydelsen av att familjecentraler (öppen förskola, MVC, BVC, socialtjänst och familjerådgivning finns under samma tak) för att tidigt hitta problem och stödja föräldrar. Hon framför även att föräldrar måste göras delaktiga i arbetet för att psykisk ohälsa bland barn skall kunna förebyggas. Larsson menar att då föräldrar är en av de viktigaste personerna i barns liv måste de ha tillgång till verktyg i sitt föräldraskap.

Då familjecentraler får tidig kontakt med dessa barn och har stort samarbete i sin organisation förenklar detta det förebyggande arbetet med barn som uppvisat avvikande beteende.

Regeringen vill ha en fortsatt etablering av samma sorts förebyggande familjestöd under hela barnens utveckling (a.a.).

Det finns olika förebyggandeprogram för familjer (med barn som har avvikande beteende) och enligt Andershed och Andershed (2005) finns det forskning som visar på att vissa förebyggande program har förbättrat barns normbrytande beteende. Med förebyggandeprogram menas här föräldrautbildning där föräldrar kan mötas och få kunskaper

om sitt föräldraskap. Dessa förebyggandeprogram lägger stor vikt vid relationen mellan föräldrar och barn när utgångspunkten är att bemötandet är nyckeln till att lösa barnets avvikande beteende. Ett exempel på denna sorts förebyggandeprogram är "Incredible Years Series" (på svenska kallat "De otroliga åren"). Denna förebyggandekurs fokuserar på att förbättra barns normbrytande beteende genom att bland annat förbättra barns och föräldrars problemlösningsförmåga, konflikthantering och empati. Under kursen ligger samspelet i familjen alltid i fokus (a.a.). Axberg, Hansson och Broberg (2007) kom vid sin utvärdering av preventionsprogrammet "De otroliga åren" fram till vikten av att ha ett manualbaserat program. Att följa en bok i arbetet har gynnat både gruppledarna och föräldrarna som deltagit i kurserna. Föräldrarna som deltog i utvärderingen märkte en förbättring i deras barns beteende och 98 procent av deltagarna skulle rekommendera kursen till en vän.

2.1 Sammanfattning av tidigare forskning

Att testa gränser och att vara utagerande under barndomen är naturligt men om det är ett dominerande beteende kan det leda till bestående problem i vuxen ålder. Förebyggande arbete är mer effektivt desto yngre barnen är. Skyddande faktorer kan bidra till att avvikande beteende avtar. Risk och sårbarhetsfaktorer samspelar med skyddande faktorer. Faktorerna är genetiska och miljöbetingade. Stigmatisering av barn med avvikande beteende kan leda till att barnen söker social bekräftelse hos likasinnade. Därför är det bra att barnen får interagera med andra barn som enligt samhällets normer inte avviker. För att minska det avvikande beteendet kan man sätta gränser och skapa struktur i barnets vardag. Vuxna runt barnet måste samarbeta för att dessa strukturer och gränser kring barnet ska hållas.

Med familjecentraler finns det större chans att tidigare hitta och bearbeta problem i barnfamiljer. Här är samverkan mellan olika instanser viktigt för det förebyggande arbetet. Preventionsprogram har visat sig effektiva för att minska barns avvikande beteende. Programmet "De otroliga åren" är ett exempel på ett sådant preventionsprogram.

3. TEORI

I detta kapitel redogör vi för de teoretiska utgångspunkter vi har använt oss av i bearbetningen av det insamlade materialet. Vi har valt inlärningsteori, social-kognitiv teori samt Goffmans rambegrepp för att göra detta. Dessa teorier och begrepp valde vi eftersom vi uppfattar att de belyser vad det samspel som utspelar sig i barnens vardag har för influens på barnet. Social-kognitiv teori ger inte bara en bild av hur barnet interagerar med sin omgivning utan ger också inblick i barnets tankemässiga upplevelser av samspelet med omgivningen.

3.1 Inlärningsteori

”Vi lär oss varken vi vill eller inte. De flesta av våra grundläggande lärdomar verkar i det fördolda genom att de aktiveras som ett slags vägledande referenssystem” (Eresund & Wrangsjö, 2008, s119).

Grundtanken i inlärningsteori är att människan är passiv och i hög grad styrd av den inlärning man fått från sin sociala omgivning. Denna teori beskriver hur man lär sig ta efter beteenden från människors handlande i sin omgivning. ”Barn gör inte som du säger utan som du gör” (Hwang & Nilsson, 2003, s 33).

Varje dag, hela tiden pågår det inlärningsprocesser i vår interaktion. Omedvetet skapar vi mönster och mallar om hur vi ska agera i interaktioner med olika människor. De olika mönstren varierar utifrån hur vårt beteende bemöts i en viss interaktion. Då människor reagerar olika på samma beteende varierar vårt beteende beroende på vem vi möter (Eresund & Wrangsjö, 2008).

Uppstår en problemsituation löser man den inlärningsteoretiskt genom att se till miljön. I miljön finns faktorer som kan förstärka eller dämpa ett problem eller beteende.

I instrumentell betingning har man lärt sig att ett specifikt beteende medför ett specifikt svar på beteendet. Med denna kunskap kan man alltså bete sig på ett speciellt sätt för att man är ute efter omgivningens respons på det beteendet (Hwang & Nilsson, 2003). ”Vi lär oss hur vi ska påverka andra för att nå våra mål, få det vi behöver genom att bli varse hur de reagerar på våra handlingar” (Eresund & Wrangsjö, 2008, s 124).

Ett exempel är att som femåring kasta sig på golvet på ICA och skrika tills man får det godis man vill ha. Barnet har i detta fall ett inlärt beteende som han eller hon vet medför att föräldern blir generad eller trött och ger med sig. För att ändra på detta oönskade beteende ska man då ändra på förälderns respons, alltså barnets omgivning (Hwang & Nilsson, 2003).

Beteenden hos barn som vuxna ogillar är ofta beteenden som de vuxna själva har förstärkt. Det kan exempelvis vara tillfällen då barnet fått sin vilja igenom via tjat eller genom att slänga sig på golvet och skrika. Det är inte ovanligt att föräldrar ger efter för tjat vid en sådan situation (Eresund & Wrangsjö, 2008).

Positiv förstärkning handlar om att man belönar och ger positiv respons på ett önskat beteende. Negativ förstärkning handlar om att man ger negativ respons på ett oönskat beteende. Tanken är att man genom att lyfta upp de positiva beteendena och undertrycka de negativa ska kunna påverka personen till att upphöra med det oönskade beteendet.

Ett beteende som fått belöning kommer att fortsätta fast man inte får regelbunden belöning. Får man ingen belöning alls för beteendet kommer det att upphöra, detta kallas *utsläckning* (Hwang & Nilsson, 2003). Ibland kan även negativ förstärkning verka som en belöning i den formen att barnet får uppmärksamhet. Om detta sker försvinner syftet med den negativa förstärkningen. Som exempel kan vi ta en understimulerad flicka som inte får sitt behov av uppmärksamhet tillfredställt av vuxna i sin omgivning. När flickan nyper lillebror i armen så att han gråter, skäller pappan på sin dotter med avsikt att det beteendet inte ska upprepas och för att markera att det hon gjorde var fel. Utskällningen har tillfälligt en negativ påverkan på flickans självkänsla men glädjen av att få uppmärksamhet väger tyngre. Denna process medför att flickan lär sig att hon får uppmärksamhet genom att göra hennes lillebror illa. Flickan tar därför till sig ett oönskat negativt beteende (Eresund & Wrangsjö, 2008).

I *modellinläring* använder man sig av andra människor i sin omgivning som modeller för hur man vill vara som person. Man agerar efter deras beteende. Detta är ofta personer i ens närmiljö som man ser upp till och vill efterlikna (Hwang & Nilsson, 2003).

Helkama, Myllyniemi och Liebkind (2004) tar också upp *modellinläring* som begrepp inom inläringsteori. Något som är en betydande motivationsfaktor vid all inläring är *känsla av självförmåga*. Detta handlar om i vilken mån individen känner att denne har en förmåga att påverka viktiga faktorer i sitt liv. Känner man att man kan agera på samma sätt som sin modell tar man efter denne men känner man att man inte klarar av detta försöker man inte ens. För att få en insikt om sin egen förmåga att agera efter sin modell finns det fyra redskap som kan vara till hjälp:

- Framgång som förstärker känslan av självförmåga och kan bidra till att man vid senare tillfälle tror sig klara av en annan utmaning. Misslyckanden och särskilt flera misslyckanden på en gång försvagar uppfattningen av självförmåga.
- Om någon i min omgivning som jag likställer mig själv med klarar av något ökar min känsla av självförmåga. Det kan till exempel vara en vän till mig som har lyckats med en skoluppgift, detta medför att även jag tror att jag kommer klara den. Detta kallas *vikariell upplevelse*.
- Att någon verbalt uppmuntrar till att ”detta kommer du fixa” ökar även ens känsla av självförmåga. Detta kallas *verbal påverkan*.
- Att klara av att hantera en svår situation utan att bli nervös ökar också känslan av självförmåga. Är en person ledsen eller nedstämd är det lättare att undervärdera sin egen självförmåga. Dessa reaktioner som man ska hantera för att bibehålla hög känsla av självförmåga kallas *fysiska* och *emotionella reaktioner* (a.a.).

3.2 Social-kognitiv teori

Denna teori tydliggör processer i mänskligt handlande, hur individer skapar tankar och aktioner som kan bidra till andra tankar och aktioner. Social-kognitiv teori bygger på att varje individ och barn är summan av sina sociala interaktioner. Den tar även upp vikten av barnets beteende och personliga faktorer i individens utveckling.

”Föräldrar, lärare, och jämnåriga betraktas som modeller utifrån vilka barnen lär sig sitt beteende” (Nordahl m.fl. 2007, s 72). Eftersom barn tar efter sin omgivning i stor utsträckning kan barnets negativa och normbrytande beteende bero på att någon eller några i dennes omgivning uppvisat liknande beteende. Barnets beteende kan även bero på de förväntningar som sätts på denne. Då barnets egna förväntningar om sitt bemästrande inte stämmer överrens med omgivningens kan barnets prestationer påverkas. Detta influerar barnets vardag på flera olika sätt. Ett exempel på hur en vuxens förväntningar kan påverka barnets prestation är i skolan, då en lärares låga förväntningar kan dra ner barnets förmåga att göra ett gott arbete. För att gynna barnets positiva sidor ska man ge barnet någon form av belöning då denne uppvisat önskvärt beteende. Att detta påverkar barnet positivt beror på att det bidrar till att förändra barnets syn på sitt eget bemästrande. För att nå någon form av förändring med barn som uppvisat avvikande beteende krävs att barnet förstår konsekvenserna av sitt handlande och får strukturerad träning i att bemästra sociala situationer. Denna träning ska ske med en

instruktör som ska vara införstådd i barnets tankemönster i olika sociala situationer.

”Elever som uppvisar avvikande beteende har ofta en tendens att missförstå sociala signaler och dra felaktiga slutsatser om kamraters och vuxnas motiv” (a.a. s 73).

3.3 Rambegreppet

Enligt Goffman (1986) sker all social interaktion inom vissa ramar. Definitionen av ramar i en situation har att göra med strukturer som styr interaktionen och människans subjektiva inlevelse. Ramar är kognitiva strukturer som påverkar hur vi tolkar och agerar i vardagliga interaktioner och de uppstår delvis omedvetet i social interaktion. En individ kan ensam uppfatta eller tolka ramar, men all kunskap individen har om ramar härstammar ifrån sociala sammanhang och interaktioner med andra människor. Det kan vara svårt att tolka ramar då de delvis bygger på tysta antaganden och tolkningar om sociala situationer (a.a.).

När ramarna i en situation förändras tolkas interaktionen inom ramen på ett nytt sätt. Det är viktigt att man i den sociala interaktionen känner till vad ramen tillåter och inte tillåter. Det kan handla om tiden för middagar i hemmet samt vad man får och inte får säga till lillasystemen. Man ska kunna tolka när någon är ledsen, skämtar eller blir upprörd. Känner man till ramen för interaktionen kommer dessa problem inte att uppstå. När någon annan har bestämt den rådande ramen kan denna bestridas eller accepteras (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

Hur den mänskliga hjärnan använder sig av förbestämda ramar kan exempelvis utspela sig när en kvinna går in till Sprängkulls café och ser en grupp människor uppställda på rad framför sig. Genast kopplar kvinnan detta till att de är människor som står på rad i en matkö. Kvinnan gör denna tolkning utifrån de ramar hon känner till ifrån tidigare liknande erfarenheter. Subjektiv tolkning av ramar är inte rigida, ifall kvinnan som iaktar matkön ser en tidningsutdelare i cafét förändras hennes tolkning istället till att folk köar efter att få en tidning och inte mat. Denna erfarenhet kommer att följa kvinnan vid framtida kösituationer (Goffman, 1986).

4. METOD

4.1 Val av metod

I detta kapitel redogör vi för hur vi har gått tillväga i vårt arbete. Vi kommer att redovisa vårt genomförande och urval av intervjupersoner. Vi förklarar begreppen; generaliserbarhet, validitet, reliabilitet, etik och beskriver hur vi har förhållit oss till dessa den metod vi har använt oss av när vi har analyserat vårt insamlade material samt vår förståelse kommer in i detta kapitel.

Vi använder oss av en kvalitativ metod i studien. Metoder som används i kvalitativ undersökning är intervjuer, observationer och dokumentanalys. Den kvalitativa forskningsintervjun vill förstå den intervjuades erfarenhet och dennes världsbild av ämnet som intervjuaren söker svar på (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005).

Vi föredrog att använda personlig intervju där vi och informanten sitter ansikte mot ansikte med en bandspelare mellan oss. Bandspelare är ett tillförlitligt verktyg vid kvalitativ datainsamling då man fångar upp det exakta uttalandet som intervjupersonen uttrycker (a.a.). Anteckningar fördes då vi ville komplettera det material vi spelat in. Att anteckna var en säkerhetsåtgärd ifall ljudupptagningen skulle vara av dålig kvalitet eller om något annat skulle hända med bandet. Vår önskan var att skapa en avslappnad och bekväm atmosfär under intervjun för intervjupersonerna. Vi ville att de skulle känna sig tillräckligt trygga i vår närvaro för att fritt kunna dela med sig av sitt perspektiv på det fenomenet vi ville studera. Vid intervjutillfällena tänkte vi därför på vår placering i rummen. Exempelvis var vi måna om att den som intervjuade skulle sitta rakt framför den som intervjuades. På så sätt behövde inte intervjupersonen vrida och vända på sig för att få ögonkontakt med intervjuaren.

4.2 Genomförande

Vi skickade missiv och intervjuguide (se bilaga 1 & 2) till samtliga intervjupersoner direkt efter att vi bokade intervjun. Vi var flexibla och lyssnade på intervjupersonernas önskemål om tid och plats. Alla intervjuer genomfördes i en lokal på respektive arbetsplats. Det fann vi lämpligt då vi själva inte hade hittat en ostörd intervjuplats. Vi turades om att intervjua och innan intervjun var det bestämt vem som skulle intervjua (den andra fick då anteckna). Den som förde anteckningar fick även utrymme att ställa frågor och kommentera ifall det behövdes.

Den kvalitativa forskningsmetoden är halvstrukturerad vilket innebär att samtalet som förs inte är helt öppet då det styrs med frågeformulär. Strukturen på frågeformuläret är inte heller fullständigt slutet för inflikningar (Kvale, 2008). Vi upplevde att intervjuerna var öppna då vi aldrig strikt följde ordningen i intervjuguiden utan lät informanten tala fritt och anpassade frågorna efter det aktuella ämnet som var på tal. Det uppstod även nya frågor under intervjuerna.

I forskningsintervjun förekommer det maktasymmetri eftersom det är forskaren som leder intervjun, bestämmer frågorna och analyserar resultaten (a.a.). Vi är inte helt säkra på att denna maktasymmetri rådde under intervjun eftersom det var intervjupersonerna som hade den kunskap och erfarenhet vi sökte efter för denna studie.

4.3 Urval av intervjupersoner

Lilja (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005) föreslår att när ett forskningsarbete handlar om sociala problem kan man vända sig till aktörer som; socialarbetare eller andra yrkesgrupper som kommer i kontakt med problemet. Professionella som arbetar i förebyggande syfte för barn med avvikande beteende ansåg vi var relevanta för vår uppsats och därför vände vi oss till socionomer och socialpedagoger som arbetar med vår målgrupp. Dessa professionella arbetar i olika verksamheter i olika stadsdelar i Göteborgs stad och många av dessa verksamheter är förgrenade under socialtjänsten. Våra intervjupersoner kommer i kontakt med barn med avvikande beteende och deras föräldrar genom uppdrag från socialtjänsten, skolan, förskolan, BVC samt genom att föräldrarna själva tar kontakt med dem.

För att få en allsidig studie hade vi även kunnat intervjua några som har varit på andra sidan av detta problem, alltså barnen. Anledningen till att vi valt att inte göra detta är att vi inte tror att barn är öppna för en utvärdering av de hjälpinsatser de genomgår när de mår dåligt och har

problem på olika fronter. Dessa barn skulle troligen inte heller ha brett perspektiv eller förståelse för det preventiva arbete de genomgår. Alternativet skulle då vara att intervjua vuxna eller ungdomar som hade problem som barn men eftersom vi var intresserade av vad det finns för förebyggande arbete för dessa barn i dagens samhälle skulle en sådan studie inte vara väsentlig för oss.

Vi fick tag på vår första intervjuperson via en kontaktsida på ett föräldrautbildningsprogram som fanns på Internet. Därefter ringde vi till stadens telefonväxel där vi bad om att bli kopplade till socialkontor i de olika stadsdelarna i Göteborgsstad. När vi blev anslutna till de olika socialkontoren informerade vi om syftet med vår C-uppsats och frågade om de utförde sådant arbete. När det framkom att de bedriv ett sådant arbete bad vi om en kort beskrivning. Om vi fann det passande och intressant för vår studie frågade vi om de hade möjlighet att ställa upp på en intervju. Vid nekande svar, hörde vi efter om de hade kännedom om verksamheter som arbetar förebyggande med den målgrupp som vi önskar undersöka. På så vis fortsatte vårt sökande efter intervjupersoner. Tillvägagångssättet som vi använde för att få tag på intervjupersoner benämner Larsson (a.a.) som snöbollsurval.

Vi hade tänkt att vi skulle ha fem till sex intervjupersoner men under intervjuernas gång kom vi i kontakt med flera verksamheter som fångade vårt intresse. Dessa verksamheter hade samma målsättning och målgrupp men hade ett annat upplägg på arbetet. De professionella som jobbade inom dessa verksamheter hade andra professioner än de personer vi hade intervjuat tidigare. Genom att även ta med dessa professionella önskade vi få ett bredare perspektiv på materialet. I och med detta fick vi sammanlagt åtta intervjuer.

4.4 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handlar om i vilken mån vi kan applicera vår studies resultat på verkligheten (Thurén, 1991). Enligt Larsson (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2008) är möjligheten att generalisera kvalitativt arbete begränsad eftersom intervjupersonerna är selektivt valda. Författaren menar att enbart slumpmässiga urval kan leda till generaliserbarhet.

Eftersom vi intervjuat åtta professionella inom området kan man inte lägga för stor vikt vid resultaten i vår studie. Vi vill dock inte att man ska förbise vad som framkommer i vårt resultat, då vi har hittat många gemensamma faktorer i intervjumaterialet.

4.5 Validitet

Validitet är att se till att man följer frågeställningen och syftet i sitt arbete. Ett arbete har hög validitet då det följer sina frågor (Thurén, 1991).

Då vi genomförde åtta intervjuer istället för fem eller sex kan det ha påverkat kvalitén i vårt arbete då tidsmarginalen kanske inte är tillräcklig för att utföra åtta intervjuer. Det tog oss fyra timmar att transkribera en timmes intervju och de flesta intervjuer tog cirka 45 min. Det tog oss sammanlagt cirka tre timmar från det att vi åkte till intervjuplatsen, genomföra intervjun och ta oss tillbaka till vår bas. Detta är tid som hade kunnat läggas på att få bättre kvalitet på analysen.

Enligt Kvale (2008) är det svårt att behålla hög validitet på materialet vid transkribering. Han menar att då man skriver ner en bandad intervju förlorar materialet validitet i den subjektiva tolkningsprocessen.

Vi gjorde en pilotintervju med en person som arbetar inom det området som vår studie är inriktad på. Detta var för att få synpunkter på intervjuguidens uppbyggnad och om nödvändiga förändringar behövdes göras inför de riktiga intervjuerna. I och med att vi gjorde en pilotintervju testade vi även validiteten i våra intervjufrågor, vi märkte om frågorna undersökte det vi vill ha reda på. Under pilotintervjun insåg vi att vi inte riktigt bestämt oss för vad vi var ute efter. Vi var osäkra om vi ville undersöka förebyggande arbete med enbart barn eller med barn och deras föräldrar. Vi beslutade att vi skulle undersöka förebyggande arbete med barn och deras föräldrar, då de flesta verksamheter arbetar via föräldrarna. Vi fick därmed korrigera intervjuguiden.

När vi sökte efter tidigare forskning hittade vi inte fakta om inåtvända barn med avvikande beteende. Det framkom även vid intervjuerna att intervjupersonernas arbete inte vänder sig i lika hög grad till de introverta barnen som till de utagerande barnen. Eftersom vi i vår uppsats inkluderar all sorts avvikande beteende, har detta påverkat validiteten i vår studie.

4.6 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om undersökningens pålitlighet och innebär att arbetet måste följa vissa vetenskapliga metoder för att vara tillförlitligt. Andra forskare ska kunna använda sig av samma metod och komma fram till samma resultat för att studien ska ha hög reliabilitet. Man menar då att studien är intersubjektivtetsbar (Thurén, 1991). Reliabilitet anses ha lägre vikt i kvalitativa studier, eftersom de inte ger generaliserbara fakta (Svenning, 2003).

Under vår första intervju satte vi bandspelaren för långt ifrån intervjupersonen vilket medförde att vi hade stora svårigheter att höra vad som sades när vi senare satt och skulle transkribera. Det finns därför en risk att vi har missat något. Efter denna intervju var vi noga med att placera bandspelaren i närheten av intervjupersonen. Vid en annan intervju tog bandet slut och vi fick anteckna febrilt de sista tio minuterna. Trots vårt engagemang att skriva ner allt som sades var detta ett omöjligt mål. Vi missade säkerligen något i slutet av denna intervju. Av denna erfarenhet lärde vi oss att alltid ha med ett extra band vid intervjutillfällena. Vi köpte ett fempack med band för att spela in våra intervjuer på. När både fram och baksidan på dessa band tog slut återanvände vi band som redan var färdigtranskriberade. Detta försämrade möjligheterna för oss att gå tillbaka till intervjuerna och lyssna igen ifall det fanns behov.

Vi har ansträngt oss för att transkribera direkt efter intervjuerna då vi har det som har sagts färskt i minnet men efter transkriberingen av den andra intervju insåg vi att vi behövde dela upp transkriberingen då det sparade tid att göra detta var för sig. Vid ett tillfälle gjorde vi fyra intervjuer på tre dagar, då var det extra väsentligt att dela upp arbetet. Då intervjuerna var tätt in på varandra hade vi inte en chans att transkribera direkt efteråt.

Nackdelen med att vi delade upp transkriberingen gjorde vårt arbete kanske mindre pålitlig eftersom vi inte hade fyra öron att förlita oss på. Fördelen var att vi blev mer effektiva och utnyttjade tiden väl. Att vi förde anteckningar under intervjuerna kompletterade det bandade materialet och stärker reliabiliteten i uppsatsen.

Vi har i tidigare forskningskapitlet redogjort för vår sökväg till källorna som presenteras i avsnittet samt i inledningen. Detta höjer även studiens reliabilitet.

4.7 Etik

I vetenskapsrådets forskningsetiska principer betonas fyra etiska krav. Dessa är Informationskravet, Samtyckekravet, Konfidentialitetskravet och Nyttjandekravet och vi har förhållit oss till samtliga fyra (Vetenskapsrådet).

Genom missivet meddelade vi intervjupersonerna om vårt syfte med undersökningen samt att de själva bestämde över sin medverkan. Före varje intervju bad vi om samtycke att spela in samtalet med bandspelare. Vidare har vi utgått ifrån konfidentialitetskravet och talat om att endast vi kommer att ta del av kontaktuppgifterna och att det material som återstår från intervjuerna kommer att förstöras. För att skydda våra informanter och deras klienter har vi

undviktit benämningar på de intervjuade. Vi redovisar därför varken namn, stadsdel, eller intervjupersonernas arbetsplats i studien. Intervjupersonerna har visat stort intresse för vilka andra professionella vi har intervjuat i vår uppsats. Eftersom vi till stor del har kommit i kontakt med våra intervjupersoner genom snöbollsurval har det varit av intresse för dem att fråga hur vi hittade dem. De flesta intervjupersonerna känner därav till varandra vilket i flera fall har varit positivt då de känner varandra och har haft gott samarbete. Detta kan även vara en negativ aspekt då det till viss del bryter emot konfidentialitetskravet.

Nyttjandekravet, som innebär att insamlat material om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål, har vi också informerat om i missivet.

En kopia av den färdiga C-uppsatsen kommer att överlämnas till samtliga intervjupersoner då de hade önskemål om att ta en del av det färdiga arbetet.

4.8 Analysmetod

Meningskoncentrering är en analysmetod som vi har använt oss då vi har analyserat det inhämtade empiriska materialet. Den valda analysmetoden innebär att man tar fram de centrala temana i en text (Kvale, 2008).

Det första vi gjorde när vi läste igenom intervjumaterialet var att utifrån vårt syfte och de frågeställningar vi hade, leta efter resultat ur intervjumaterialet. Våra tre frågeställningar som är: Vad finns det för förebyggande åtgärder för icke diagnostiserade barn med avvikande beteende, Hur ska man bemöta barnen och Vad är föräldrarnas roll i arbetet, används här som rubriker. Under varje fråga har vi beskrivit det som besvarats och kompletterat med citat för att även här styrka resultaten.

Nästa steg i analysprocessen var att leta efter gemensamma teman som vi visste skulle finnas då vi under intervjuernas gång tyckte oss ha hört samma tankar och åsikter på olika håll. Vi fann sju olika genomgående ämnen. Dessa teman är i ordningsföljd; Flexibilitet i arbetet med barn och föräldrar, Teorier i arbetet, Kännetecken för barn med avvikande beteende, Psykolog i verksamheten, Samvaron, Positiva beteende ska belönas och negativa ska ignoreras och Man missar introverta barn. Dessa ämnen har vi även som rubriker och under varje rubrik har vi kort sammanfattat det som sagts. För att styrka vissa resonemang har vi avslutat med citat där vi har kunnat citera. För är att benämna vilken intervjuperson som säger vad vid citering har vi döpt dem till den turordningen de var i under intervjuerna.

Under studiens arbetsgång har vi arbetat abduktivt eller induktivt – deduktivt kvalitativ strategi som det också kallas. Vid induktion arbetar forskaren utifrån den empiri denne upptäcker och tar fram teori, frågeställning och syfte. Induktivt arbetssätt har även öppna frågeställningar. Deduktion innebär att forskaren redan har en teori och tidigare kunskap att använda på intervjumaterialet. Detta styr sedan studiens frågeställning och syfte (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005).

Det allra första initiativ vi tog när vi började skriva C- uppsatsen var att formulera vårt syfte och frågeställningar. Vi hade klart för oss att vi skulle använda oss av inlärningsteori men bestämde oss för att vänta tills vi hade samlat in och läst det empiriska materialet för att få inspiration till ytterligare andra teorier och/eller teoretiska begrepp. Efter att vi hade läst genom intervjumaterialet bestämde vi oss för att lägga till social- kognitiv teori samt Goffmans rambegrepp till teorikapitlet. Detta beslut fattades då mycket av de empiriska fakta betonade interaktionens betydelse i det förebyggande arbetet för barn med avvikande beteendeproblem. Det vi har gjort på ett induktivt angreppssätt är att välja social- kognitiv teori samt rambegreppet efter det att vi samlat in empirisk fakta. Vår intervjuguide är halvstrukturerad och har därför inte helt öppna frågeställningar som ett induktivt angreppssätt. Det deduktiva arbetssättet är att vi vid analysen väver in inlärningsteori och tidigare forskning som var förbestämt innan vi började med intervjuerna. Detta styrde dock inte uppsatsens frågeställningar och syfte som också var klar formulerad innan intervjumaterialet samlades in.

4.9 Förförståelse

Förförståelse handlar om i vilken grad våra personliga erfarenheter och subjektivitet har påverkat arbetet (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2008). Det är svårt att vara opåverkad av sina förutfattade meningar under arbetets gång men vi är medvetna om dem och har försökt att vara öppna för nya intryck.

Vår förförståelse i början av arbetet var att det inte finns lika mycket resurser för barn som inte har neuropsykiatrisk diagnos som för de med diagnos. Denna förförståelse kom upp vid några intervjuer då det ligger nära till hands för intervjupersonerna eftersom de även arbetade med barn som har diagnos. Vissa styrkte vår tes och menade att barn med diagnos till exempel får extra resurser i form av habilitering och skolassistans. Andra ansåg sig inte ha upplevt en skillnad och en del ville inte yttra sig då de inte hade konkreta fakta i ämnet. Fast vi funnit viss empiri som stödjer detta har vi valt att inte ta med det i uppsatsen då det rört sig om få

intervjupersoner och att ämnet berör en annan studie.

En annan förförståelse som vi hade var att barn med avvikande beteende i många fall kommer att hamna i kriminella sammanhang i vuxen ålder om de inte får hjälp. Denna förförståelse genomsyrar inledningen av uppsatsen där flera författare benämner konsekvenserna av avvikande beteende i tidig ålder.

5. RESULTAT OCH ANALYS

5.1 Resultat och analys utifrån syfte och frågeställningar

Här redovisar vi de resultat vi har funnit utifrån vårt syfte och frågeställningar. Vi har använt oss av frågeställningarna som rubriker och besvarat dem utifrån den empiri vi funnit i vårt arbete. Sedan har vi applicerat teori och tidigare forskning på de erhållna svaren.

5.2 Vad finns det för förebyggande åtgärder för icke diagnostiserade barn med avvikande beteende?

Genom att vi vid intervjutillfällena frågade intervjupersonerna om de metoder de använder i deras arbete med barnen och deras föräldrar fick vi fram de åtgärder som redovisas här.

KOMET (Kommunikativmetod) är en kurs där man lär sig att uppmärksamma det positiva hos barn. Grundtanken är att det barnet får uppmärksamhet för, det fortsätter det med. Det handlar om att bryta det dåliga beteendet genom att uppmärksamma det barnen gör bra istället för att ständigt hacka på det barnen gör dåligt. KOMET kursen finns för föräldrarna som har barn i åldrarna tre till elva samt för lärare.

De otroliga åren är en kurs för föräldrar som har barn med ett utagerande beteende. Barnen ska vara i åldrarna fyra till åtta. Modellen bygger på en pyramid där man i botten fokusera på samspel, lek och samvaro. Längst upp i toppen kommer gränssättning, den arbetar man med sist. Man ska inte behöva göra så mycket om man bygger på samspel och lär känna varandra, alltså fördjupa samvaron. Mellandelen består av att bekräfta och berömma. Föräldern ska säga till barnet när det gör något bra och situationer som man vet kan medföra problem ska undvikas. Toppen av pyramiden fokuserar på gränssättning samt att ignorera visst beteende.

Toppen är en liten del av pyramiden

”Många vill komma hit för att lära sig att sätta gränser, men man måste börja med vad man gör när man har roligt ihop. Föräldrarna ska lära sig att samspela med barnet, så att barnet lär sig att läsa föräldern och vice versa om vad som är tillåtet och inte tillåtet. De ska bygga upp en trygghet i varandra. Barnet måste kunna tyda positiva och negativa reaktioner hos föräldern.

Viktigt att bygga på glädje och samvaro, där man gör roliga saker ihop och inte bara gå på begränsning” (Intervjuperson 2).

Detektivskolan är en parallell kurs för barn vars föräldrar går på ”De otroliga åren”. Gruppen består av max sju elever. Man jobbar med liknande teman som förs i föräldragruppen. Namnet Detektivskolan uppstod med tanken på att barnen ska vara detektiver i sina egna liv. Målet är att barnen tidigt börjar tänka på vad de kan göra som barn. Man arbetar med att upptäcka känslor. Vart dyker de första upp? Vad händer när någon ser arg ut? Man jobbar med stora dockor, klipper och klistrar samt spelar rollspel. Detektivskolan handlar om att göra upptäcktsresande i sociala relationer.

Det som dessa program har gemensamt är positiv förstärkning och negativ förstärkning som handlar om att man belönar positivt beteende och ignorerar eller bestraffar negativt beteende. Att ignorera ett negativt beteende kallas i inlärningsteori för utsläckning. Tanken är då att när ett visst beteende inte får någon uppmärksamhet överhuvudtaget försvinner beteendet totalt. Det är detta man ofta försöker göra med det negativa beteendet (Hwang & Nilsson 2003). Barn behöver bland annat strukturerad träning i att bemästra sociala situationer med en tränare som känner till barnets känslomönster i olika situationer. Barnen behöver även behärska modellinlärning och få insikt om konsekvenserna av sitt handlande (Nordahl m.fl. 2007). Det är detta arbete som sker i Detektivskolan.

COPE (Community Parent Education Program) är en föräldrautbildning där föräldrar i mindre grupper delar med sig av den erfarenhet och kunskap de besitter inom uppfostran. Föräldrarna träffas under 8-10 veckor, en gång i veckan, två timmar per gång. COPE-programmet leds av utbildade COPE - gruppleddare med erfarenhet av arbete med barn och föräldrar.

Målsättningen för COPE- programmet är att:

- Utveckla föräldrarollen och stärka deras självförtroende. Föräldrar ska anse sig vara tillräckligt bra förälder
- Ge föräldrar tillfällen att utbyta erfarenhet, kunskap samt knyta an nya kontakter
- Föräldrarna ska (genom att) få praktiska, konkreta redskap och strategier att arbeta med i sitt föräldraskap
- Föräldrarna ska förstärka positiva beteenden hos sina barn och förebygga negativa

Det finns forskning som visar på att de olika preventionsprogram som är tillgängliga, för familjer där barn har uppvisat avvikande beteende, har förminskat barnens avvikande beteende. Dessa program är till för att stödja föräldrarna i sitt föräldraskap och de ligger stor vikt vid bemötande mellan föräldrar och barn (Andershed & Andershed 2005).

Enligt social-kognitiv teori tar barn efter beteenden som de ser i sin omgivning. Föräldrar är bland annat de som barn betraktar som modeller och härmar efter deras beteende (Nordahl m.fl.2007).

Föräldrar som går dessa kurser kan uppleva att de behöver förstärkning eller utbyte av de rådande ramar de använder sig av i sitt föräldraskap. Kurserna kan hjälpa till att förändra och stärka de ramar som råder för interaktionen i familjerna (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

Marte meo är en metod som används för att hjälpa föräldrar och barn att hitta ett bra samspel och kommunikation. Man filmar små sessioner när barn och förälder samspejar. Sedan uppmärksammas det som fungerar, det positiva. Man kan se på videoklippen utifrån en fråga som föräldern vill ha hjälp med och diskuterar eventuella förändringar som föräldern kan skapa i samspelet. Man ska lyssna på föräldrarna om deras tidigare försök, ”hur har det fungerat?” Det kan vara så att den ene föräldern upplever att problemet med barnet är värre än vad den andra gör. I det fallet blir uppgiften att få in båda föräldrarna och stötta dem. Vid situationer då det är en ensam förälder så försöker man att nå dennes nätverk. Finns det en moster eller farmor som kan stötta upp?

Känslokarta är en metod där man använder färger för att definiera ens känslomässiga läge vid olika situationer. Röd färg symboliserar exempelvis när man är arg och tappar humöret.

Färgskalan visar också hur man går från ett humör till ett annat. Till exempel från glad till ledsen och hur det känslomässiga läget påverkar omdömet. Syftet med känslokartan är att identifiera olika känslotillstånd och hur man agerar vid dem.

Miljöterapeutiskt arbetssätt innebär att den professionella följer med barnet och föräldern till en miljö där man finner det problematiskt med barnet. Det kan vara en lekplats där föräldern upplever det som svårt att agera när ens barn kommer i konflikt med andra barn eller i mataffären där barnet vanligtvis lägger sig ner på golvet och skriker tills denne får en glass. Den professionella är med och observerar samspelet mellan barnet och föräldern och sedan går den professionelle igenom händelsen med föräldrarna. Frågor som kan dyka upp vid genomgången är: ”Vad var det som hände? Hur hade du kunnat göra där? Vad hade du kunnat göra annorlunda? Jag såg att du kände dig pressad och hur upplevde du det?”

Tejping understödjer för den professionella att ställa frågor kring barns konkreta situation och kring dess relationer med viktiga personer. Barnsamtal kan upplevas mer positiva för både barnen och samtalsledaren vid användning av Tejping. Med Tejping ökar kreativiteten i samtalet. Det kan användas med barn från fyra till fem års ålder, tonåringar och vuxna. Tejping utövas rent praktiskt genom att man låter barnet visuellt forma sin livssituation, sitt nätverk, en konflikt eller en traumatisk upplevelse. Diskussioner om gränser och om olika scenarion i interaktionen förs även. Det hela spelas på en ”scen” som tejpas upp på ett bord, alternativt i en bordssandlåda. Detta sker med hjälp av målade träfigurer och lekmaterial (träd, hus, leksaker, etc.). Exempelvis kan man spela upp en situation som uppstått i skolan och sedan ställer samtalsledaren frågor kring den specifika situationen; ”hur hade du upplevt det ifall fröken sade så istället? hur hade det känts ifall Kalle hade sagt att du är snäll istället för att du är dum?”

BOF (Barnorienterad familjeterapi) fokuserar på samspelets mönster och har funnits i cirka 17 år. Norske Martin Solsvett är grundare och har en bakgrund som barnpsykiatriker. BOF är en psykoterapeutisk metod som riktar sig till familjer med barn i lekåldern. Metoden fokuserar på samspelet i familjen. Leken ska avspegla barnets inre värld och samspelets mönster i familjen. Syftet med BOF är att främja barnets utveckling och detta ska ske genom att hitta de optimala samspeletsformerna i varje enskild familj. En intervjuperson använder sig ofta av sandlåda vid BOF. Hon säger så här.

”Först så leker jag med barnet för att få en känsla av vad barnet har för problem. Sedan ska föräldern leka med barnet. Det är viktigt att jag inte behandla barnet utan att det är föräldrarnas och barnets relation som är i fokus. Det är föräldern som ska hjälpa barnet. Vi tränar på att sätta gränser och vara lyhörd i sandlådan”. (Intervjuperson 3)

Man ska i den sociala interaktionen kunna tolka varandras beteende och känslor, utan detta fungerar inte samspelet. När man samspekar känner man till varandras oskrivna regler om hur individer fungerar i en interaktion. Vad som får barnet att bli arg eller ledsen? Vad får pappan att bli ledsen? Att tyda dessa signaler är att följa ramen för interaktionen (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2004).

Konsultationsgrupp är en grupp bestående av rektor, specialpedagog, psykolog, LSS-handläggare och socionom. Rektorn på områdets förskola eller skola sammankallar till möte en gång per termin och under mötet diskuteras aktuella avidentifierade fall som berör barn och deras familj.

De olika professionella får ge sin synpunkt på ärenden där förskolan eller skolan inte riktigt vet hur de ska gå vidare. Gruppen diskuterar sig fram till eventuella lösningar som skulle kunna gynna barnet och dennes familj. LSS handläggaren kanske tror att det rör sig om någon funktionsnedsättning medan socionomen ser brister i föräldraskapet och föreslår att föräldrarna behöver gå på en KOMET föräldrautbildning. De olika professionella lämnar sedan ärendet på skolan/förskolans bord.

MSI (Multisystemiska insatser) är en metod där man arbetar med hela barnets nätverk. Nätverken består bland annat av familjen, individen, skolpersonal, fritid, en kontaktperson, familjeterapeut, socialsekreterare och BUP. De olika professionella har sina uppdrag i relation till familjen. Man samarbetar och har regelbundna möten kring arbetsprocessen. Det är ett ganska intensivt arbete som utförs för att täcka upp familjens behov.

Samverkansgrupper består av fältassistenter, familjestödjare, BRIS, skola, polis, skola sjuksköterska och socialtjänsten är med i samverkansgruppen som diskuterar aktuella problem i stadsdelen.

Vid arbete med en killgrupp där medlemmarna går på högstadiet och har utagerande beteende

kom man på tanken att även skapa en killgrupp för yngre killar. Man vill förhindra att de äldre killarnas små bröder följer i samma spår. Vid möte för de yngre barnen är det socialarbetare från barn och ungdomssektorn, förskollärare, specialpedagoger, rektorer på förskolan, BVC, LSS och andra personal på förskolan som jobbar med barnen. Träffen äger rum en gång per termin för varje grupp.

”Socialtjänsten har enligt lagen skyldighet att samordna träffar som verksamhetsgruppen har”. (Intervjuperson 1)

Enligt inlärningsteori styrs individen av sin omgivning. Det är positivt att ha en omgivning som samverkar för att skapa goda förhållanden till förmån för barns utveckling i samhället (Hwang & Nilsson, 2003). De professionella som samverkar kring sitt arbete med ett barn som har uppvisat avvikande beteende kommer troligen överrens om en gemensam ram för hur deras interaktion ska gå tillväga (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004). Det är till förmån för barnets utveckling om de professionella runt barnet har en god samverkan. Denna samverkan kan bidra till en tryggare uppväxtmiljö för barnen. En trygg omgivning ger motståndskraft, resiliens, mot att utveckla avvikande beteende.

Samarbete som de vuxna gör är en av de viktigaste faktorerna för hur barnet kommer att kunna utveckla sin förmåga för att bemästra sin inre samt yttre situation (Eresund & Wrangsjö, 2008).

Familjeskola är en verksamhet som bedrivs av en familjeterapeut och en lärare. En dag i veckan kan föräldrar vars barn presterar under sin förmåga i skolan komma dit. Barnen ska vara i åldrarna tre till sex. Barn som deltar tillsammans med föräldrar har olika typer av problem. Det kan handla om att barnet inte kan sitta stilla i skolan och får därför ingenting gjort på skoltid eller att barnet är blyg och inte vågar be läraren om hjälp. En gång i veckan kommer barnen dit med sina föräldrar och jobbar dels med skolarbete och dels med andra speciella mål som sätts för det enskilda barnet. Barnet och föräldern får resonera om dessa mål. Vad kan man göra om man är blygt? Vad kan man göra om man inte kan sitta still? Hur har det gått under veckan? Vad kan man göra för att detta ska bli bättre? Läraren ger en bedömning av barnets utveckling varje vecka.

Social-kognitiv teori menar att ens prestationer kan påverkas av de förväntningar som ens

omgivning har på en. I en skolsituation kan barnet känna av vilka krav läraren har på en och rätta sig efter nivån på dessa krav. För att få ett oroligt barn att sitta still måste läraren ändra sin inställning till barnets förmåga att sitta stilla (Nordahl m.fl. 2007).

Barnet behöver ha en känsla av självförmåga och om läraren uppmuntrar barnet till att ”Detta klarar du av”, använder sig av så kallad *verbal påverkan*, kommer barnet att få större känsla av självförmåga. Man kan även använda sig av *modellinlärning* och påpeka att en av det oroliga barnets kompisar klarar av att sitt fint på stolen. Kompisen blir då en mall för hur det oroliga barnet försöker agera, att se en likställd kompis klara av en uppgift och få ökad självförmåga av det kallas för *vikariell upplevelse* (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

5.3 Hur ska barnen bemötas?

På frågan om hur barn med avvikande beteende bör bemötas i vardagliga situationer för att förhindra att deras avvikande beteende inte ska eskalera och i bästa fall avta helt, har samtliga intervjupersoner menat att struktur och förutsägbarhet är de huvudsakliga delarna för att barnen ska utvecklas ifrån negativa beteenden.

”Det som är bra för alla barn är bra för dessa barn och oftast så behöver de mer utav det som är bra för barn. Några saker vet man ändå är bra för alla barn. Till exempel att veta vad som ska hända. Förutsägbarhet, att förstå vad som händer. Att tar lite i taget, begriplighet. Tydlig instruktion, att det är samma människor runtomkring. Dessa saker är bra för alla barn men som några barn är ännu mer i behov av”. (Intervjuperson 6)

”Det har visat sig att ifall man får struktur, bli förutsägbar, ger mycket positivt till sitt barn och är mycket med sitt barn så kan det vara att det som var bekymmer förut ha förändrats”. (Intervjuperson 1)

”Man måste bryta det negativa. Se det som barnet gör bra. Det har oftast med hur föräldern är, och hur barnet är. Det är något i samspråket som blir galet. Berömma och uppmärksamma det som är bra hos barnet. Hjälpa föräldern att se det barnet gör bra. Det är föräldern som måste hjälpa barnet. Vara med sina barn på barnets villkor en stund varje dag”. (Intervjuperson 3)

Intervjupersonerna har samtidigt fått ge konkreta exempel på hur vuxna ska bemöta barnen vid aktuella förhållanden när de är bråkiga och svårhanterliga.

”Vara lugn som vuxen, inte trissa upp barnet mer. Lyssna in, inte skälla. Bygg upp förtroende! Sätta gränser! Prata kring gränser om vad som är som är okej och inte okej senare när barnet har lugnat ner sig. I stunden ska man försöka behålla lugnet. Inte vara domare/ åklagare”. (Intervjuperson 1)

”Sätt gränser tidigt. Inte dra ut upp gränssättningen. Har man betstämt sig för att barnet inte ska få en glass när denne gråter och skriker om att får det ska man stå på sig. Man säger inte nej 15 gånger först och sedan ja. Ett nej är ett nej. Man ska säga det på ett vänligt sätt, då lyssnar barn mycket bättre än när man höjer rösten”. (Intervjuperson 3)

”Det beror på relationen till barnen och situationen. Är det en förälder som är med barnet, är det viktigt att inte underminera föräldern. Det blir som att säga till föräldern att det här klarar du inte av. Det är viktigt att man som kringstående har is i magen och inte hoppar in i situationen förrän det verkligen behövs.

Barnet ska inte uppfatta sig som ett samhällsproblem dit alla springer för att hjälpa. Man ska KYLA NER situationen. Sänka temperaturen.

Bemöt känslan utan att höja rösten. Dämpa om det går! Bekräfta, jag ser att du är jättearg, jag tror jag vet varför du är arg men nu vill jag att du sitter hos mig så att vi kan prata! Försök lugna, hålla om ifall det går, vissa barn behöver vara ensamma ett tag”.

Det är föräldern som måste hjälpa barnet att bli lugnare. Barn lyssnar inte på skrik. Det är ingen mening att skrika när barnet själv skriker. Hur man kommunicerar är viktigt.

Föräldrarna använder ganska mycket hot när de känner sig maktlösa. Ex du får lördagsgodis om du inte skriker. Barnens värld blir ganska tråkigt med straff och hot. När föräldrarna är maktlös då kanske barnen utvecklar ännu destruktivare beteende. Man måste hjälpa föräldrar att hjälpa sina barn. Även skolan måste uppmärksamma det barnen gör bra. Det är som alla människor, man vill att folk ska vara snälla mot en”. (Intervjuperson 2)

En intervjuperson berättade om vikten av att barnets röst blir hörd. Hon exemplifierar med konflikter mellan barn och berättar att vuxna oftast uppfattar slutskedet av konflikter. Ett exempel skulle vara att den vuxne kommer in och ser denne knuffar till ett annat barn.

Intervjupersonen anser att den vuxna i detta läge ska lyssna utan att ha förutfattade meningar då denne inte vad som har utlöst barnets utagerande beteende. Hon menar att det kan lika gärna ha varit det andra barnet som har trissat igång barnet genom att vara elak. Den vuxne ska samt visa empati för barnet, förklara orsaken till dennes beteende och sedan lära barnet att hitta andra former än att vara destruktiv och knuffas.

Bemötandet är centralt att tänka på i interaktionen med barn. Att känna sig omtyckt är mycket viktigt för alla barn även de som har avvikande beteende. Det är lätt hänt att barnets avvikande beteende bli den sida av barnet som man identifierar det med. Omgivningen ser då inte barnet utan bara det oönskade beteende som barnet har. För att undvika det ska man ge barnet så mycket positiv respons som möjligt på det önskade beteendet barnet uppvisar (Nordahl m.fl. 2007).

I bemötande med barn som har avvikande beteende bör man vara frekvent med att sätta gränser för att skapa struktur i barnets liv och använda strukturer som markerar tid och rum. Dessa barn behöver stöd från olika håll samtidigt (Eresund & Wrangsjö, 2008).

Utagerande beteende utvecklas i samspel mellan risk-, sårbarhets- och skyddsfaktorer. Faktorer som man vet är gynnande för barn att växa upp i kallas *skyddande faktorer*. Dessa är; trygg anknytning, stödjande familjemiljö, stödjande skolmiljö och övrigt nätverk, god intelligens samt god empatisk förmåga (a.a.).

5.4 Vad är föräldrarnas roll i detta arbete?

Samtliga intervjupersoner vi har mött värderar föräldrarna som de mest inflytelserika personerna i barnens liv. De tror att allt förändringsarbete börjar i relationen mellan föräldrar och barn. Därav ligger stor tyngdpunkt vid detta i deras arbete.

De föräldrautbildningar och kurser vi har kommit i kontakt med under arbetet med vår C-uppsats bygger alla på att stärka föräldern i sitt föräldraskap och hjälpa dem att bemöta sina barn på bästa sätt. Med dessa citat vill vi betona vikten av föräldrarnas roll i det förebyggande arbetet med dessa barn.

”Föds man som ett svårt barn krävs det att man har föräldrar som har lite mer av det lilla extra; tålamod, uthållighet, kan tänka efter vad fan ska jag göra här nu. Som har den här förmågan att reflektera över sitt handlande. Har de inte det är det bra att de söker hjälp så

kan vi hjälpa dem.” (Intervjuperson 7)

”Man måste bryta den negativa spiralen för att kunna bemöta sitt barn på bästa sätt. Se det som barnet gör bra. Problemet har oftast med hur föräldern är, och hur barnet är. Det är något i samspråket som blir gallet. Man måste berömma och uppmärksamma det som är bra hos barnet. Man behöver hjälpa förälder att se det barnet gör bra. Det är föräldern som måste hjälpa barnet. Vara med sina barn på barnets villkor en stund varje dag. Det är föräldern som måste hjälpa barnet att bli lugnare. Barn lyssnar inte på skrik. Det är ringen mening att skrika när barnet själv skriker. Hur man kommunicerar är viktigt. Föräldrarna använder ganska mycket hot när de känner sig maktlösa.” (Intervjuperson 3)

”Föräldrarna ska lära sig att samspela med barnet så att barnet lär sig att läsa föräldrarnas och vice versa om vad som är tillåtet och om vad som inte är tillåtet. De ska bygga upp en trygghet i varandra. Barnet ska kunna avläsa positiva och negativa sidor hos föräldern. Inte enbart säga NEJ!” (Intervjuperson 2)

”Vi jobbar genom föräldrarna. Det är i hemmet som strukturen måste finnas. Göra schema på vad mamma, pappa och barnet ska göra. Man måste ha något att hålla sig till, något att checka av om man själv är stökig som förälder. Det får inte bli för mycket spontanitet i vardagslivet. Man ska veta var saxen ligger i ens hem. Det ska vara ordning och reda. I vissa fall är det barnen som håller koll på föräldrar. Vet vad som behövs handlas, när det ska vara möte, vilka som ska delta i mötet.” (Intervjuperson 1)

”Vi jobbar mest med föräldrar, vilket problem barnet än har är det alltid föräldrarnas ansvar! Man kan inte skylla på dåligt humör eller att barnet är jobbigt. Det är alltid föräldrarnas ansvar att se till att det är en god stämning i hemmet. Därför jobbar vi mycket med föräldrar. För att de ska kunna se vad man som förälder kan göra.” (Intervjuperson 7)

”Alla kan bli bättre men alla kan inte bli perfekta.” (Intervjuperson 3)

Nordahl m.fl. (2007) tar upp vikten av att ha kvar kontakten med prosociala barn (barn som inte har avvikande beteende). Prosociala barn är en friskhetsfaktor då de minskar riskerna för negativ input från umgänget med barn som har avvikande beteendeproblem.

Att delta i preventionsprogram som är tillgängliga för föräldrar som känner att de behöver råd och stöd i sitt föräldraskap menar Andershed och Andershed (2005) är av vikt då det finns forskningsresultat som visar på deras effektivitet. Föräldrakurserna hjälper föräldrar att få insikt om hur de kan bemöta sina barn på bästa sätt. Man kan bemöta barn med positiv förstärkning. Motivet bakom förhållningssättet är att positiv respons på barnets önskade beteende ska stärka det. Tanken är att man genom att lyfta upp de positiva beteendena och undertrycka de negativa ska kunna påverka barnet till att upphöra med det oönskade beteendet. Enligt det inlärningsteoretiska begreppet modellinlärning kan man ha insikt om att barn tar efter personer i sin omgivning (Hwang & Nilsson, 2003).

För att gynna barns utveckling av önskat beteende är det viktigt att man strukturerar de rådande ramarna som finns i interaktionen runtomkring barnet. Strukturering av ramarna innefattar regler och tider som ska ge barnen en känsla av sammanhang i det som händer (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

5.5 Resultat och analys utifrån funna teman

Här redovisar vi gemensamma teman som har framkommit i intervjumaterialet och analyserar dessa utifrån teori och tidigare forskning. De gemensamma ämnena har vi satt som rubrik och utvecklat det som har framkommit i intervjuerna. Vi har även exemplifierat vissa teman med citat ifrån intervjupersonerna.

Flexibilitet i arbetet med barn och föräldrar

Flexibiliteten i arbetet med dessa barn och deras familjer är något som har återkommit i näst intill alla intervjuer. Intervjupersonerna betonar att varje människa de möter i arbetet är unik och därför är det angeläget att vara öppensinnad. De uttrycker betydelsefullheten i att vara flexibla i sitt arbetssätt då de skraddarsyr hjälpinsatser utifrån barnen och deras familjers behov.

Intervjupersonerna beskriver att de har kontakt med vissa barnfamiljer enbart en gång medan de har varit i kontakt med andra barnfamiljer regelbundet i tio års tid. Eftersom barnfamiljernas hjälpbehov varierar är det ett måste för intervjupersonerna att anpassa hjälpinsatserna därefter.

Då barnen växer och utvecklas kognitivt, emotionellt och socialt uppstår förändringar i

barnfamiljen och deras hjälpbehov kan därmed förändras. Det kan medföra problem för föräldrarna att anpassa ny struktur i interaktionen efter barnets nya behov. Men det är inte en omöjlig uppgift att anpassa ny struktur i familjen då ramen kan skifta. Eftersom nya problem har uppstått kräver detta ett varierande förhållningssätt i intervjupersonernas bemötande och hjälpinsatser gentemot familjen. Rådande ramar i familjens vardag är något man måste ta hänsyn till innan man börjar arbeta med att förbättra familjens samspel (Goffman, 1986). Intervjupersonerna säger att varje barnfamilj de möter är unik i sin situation och i sina problem. De måste därför se till familjens specifika miljö och vilka faktorer som kan ha haft inverkan på denna när de söker efter lösningar (Hwang & Nilsson, 2003). Vårt interaktionsmönster varierar med olika personer och i olika sammanhang. Eftersom man beter sig annorlunda beroende på vem man möter är det inte konstigt att intervjupersonerna gör det samma i sitt arbete med olika barnfamiljer (Eresund & Wrangsjö, 2008).

Teorier i arbetet

Flertalet av våra intervjupersoner har nämnt systemteori som något de har stor användning av i sitt arbete.

”Om man jobbar inom socialtjänsten har man ett helhetstänk. Man förutsätter att allting hänger ihop. Man vet att till exempel att föräldrar mår sämre när de är arbetslösa och man ser en stor skillnad när någon får ett jobb och kan försörja sin familj. Detta påverkar på så vis alla, även barnen. Därför måste man tänka stort när man jobbar med barn och ungdomar. Ett helhetsperspektiv är därför ett måste och detta får man genom systemteori.”

(Intervjuperson 7)

”Systemteorin öppnade nya portar för mig för att se hur allting var sammanhängande. Men jag har aldrig släppt det psykodynamiska. Det är en bra grund att ha”. (Intervjuperson 2)

Andra teorier som mer än en intervjuperson har nämnt är utöver psykodynamisk teori, utvecklingspsykologi.

Kännetecknen för barn med avvikande beteende.

En av våra frågor var hur intervjupersonen skulle karaktärisera eller beskriva de barn med avvikande beteendeproblem som de arbetar med. Det finns ett antal gemensamma

karaktärsdrag som kom upp. Dessa är att barn med avvikande beteende ofta förknippas med; utbrott, impulsivitet, svårstyrdhet, aggressioner, svårigheter med empati för andra barn och vuxna, hyperaktiva barn och passiva barn. De kommer ofta i bråk med sin omgivning då de bryter emot rådande normer i sitt sammanhang.

”Har träffat många familjer där barnen beter sig som föräldern. Barns avvikande beteende kan man oftast se hos föräldrar. Man blir som man umgås. Inte konstigt att barnen beter sig som de gör. Vad är det biologiska och vad kommer från miljön? Svårt att utläsa”.

(Intervjuperson 1)

Det är en naturlig del i utvecklingen hos barn att vara utagerande och att ifrågasätta regler i sin omgivning. Det finns då vissa aspekter av utagerande beteende som är gynnsamt för barns sociala träning (Nordahl, Sorlie, Manger & Tveit, 2007) .

Att barnen beter sig impulsivt, svårhanterligt, passivt eller aggressivt kan bero på *instrumentell betingning*. Detta betyder att barnen har lärt sig att, ett visst beteende medför ett visst gensvar från omgivningen och det är detta gensvar som barnet är ute efter. Även ifall barnet förstår att det beteende han har är negativt kommer han att fortsätta med det så länge han når sitt mål. Exempelvis kan ett barn ha lärt sig att hans klasskamrater skrattar och att han får uppmärksamhet av lärare när han påpekar att han har fisigt (Hwang & Nilsson, 2003).

En annan anledning till att barnen uppvisar dessa beteende kan vara att de har varit omgivna av riskfaktorer och sårbarhetsfaktorer. Problem i hemmiljö, såsom att familjen kan befinna sig i en traumatisk kris, barnet har dålig anknytning till sina föräldrar eller att det saknar strukturer i hemmet. Barnet kan ha problem i skolan om denne är mobbad och saknar vänner (Eresund & Wrangsjö, 2008).

När ett barn har börjat bryta emot de normer som förekommer i sin omgivning kan barnet bli exkluderat från sociala sammanhang. Barnet upplever då att hon inte är välkommen i den grupp där hon exkluderas och söker social bekräftelse på annat håll. Mycket vanligt är det då att barnet ansluter sig till andra personer som är avvikande enligt samhällets normer (Nordahl m.fl. 2007).

Psykolog i verksamheten

En av de avslutande frågorna i vår intervjuguide handlar om, om det finns något som man skulle vilja ändra i sin organisation för att ta hand om dessa barn på ett bättre sätt. Vi har

genom denna fråga märkt att det är många som önskar ha en psykolog på arbetsplatsen. De intervjupersoner som tagit upp detta känner att detta är något som skulle gynna arbetet kring barnen och deras familjer.

”Ibland så önskar jag att det fanns en psykolog i byggnaden. Det skulle vara bra att ha, för att just göra bedömningar som inte socionomer kan. Vi kan inte göra de utvecklingspsykologiska bedömningarna. Man kan veta ungefär men vi socionomer är inte experter på det. Så det skulle vara bra med en som har den kompetensen här tycker jag. Kanske mer psykiatriker för föräldrar, den kompetensen. Sen kan man samarbeta med andra men det är en fördel att ha en psykolog tillgänglig ibland”. (Intervjuperson 3)

Man kan tolka intervjupersonernas önskan om att ha en psykolog med i verksamheten som att den rådande ramen i arbete inte alltid räcker till för att göra vissa bedömningar. De ramar vi syftar på i detta fall är den utbildning och kompetens intervjupersonerna har införskaffat sig för att kunna utföra sitt arbete.

Anledningen till att de vill ha in en psykolog i verksamheten är för att bygga på den nuvarande ramen med annan sakkunskap, redskap och perspektiv (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

Samvaron

En annan aspekt som har återkommit i intervjuerna är samvaron mellan barn och föräldrar. Intervjupersoner har berättat om föräldrar som har kommit till dem då de har behövt hjälp med att sätta gränser för sitt barn. De menar att föräldrar inte framgångsrikt kan sätta gränser för barn ifall de inte har en bra relation till barnet. Men genom att kommunicera, lyssna på vad barnet har för behov och leka tillsammans med barnet kan man fördjupa samvaron och förstärka relationen.

”Det finns föräldrar som sitter och letar information på Internet om hur de ska bemöta sitt barn, och så sitter barnet där och behöver tröst eller uppmärksamhet. Man har det mitt framför ögonen och ibland ser man inte att det barnet behöver är att ha samvaro med föräldern. Istället för att köpa nya leksaker, sätt dig med ditt barn och titta på leksakerna. Lek med dem ihop. När ett barn slänger sina leksaker runt omkring är det ofta det som behövs. De

behöver sällskap i leken. Föräldrar förväntar sig att när de köpt en fin leksak till barnet ska barnet leka ensam. Men du har ju fått den där fina leksaken nu, Lek med den! Men barnen behöver samvaron. Så fördjupa det som redan finns. (Intervjuperson 2)

Positiva beteende ska belönas och negativa ska ignoreras

Ett sätt att bli av med sitt barns oönskade beteende ska enligt vissa intervjupersoner vara att ignorera det. Denna metod bygger på att barn utvecklar det beteende som de får uppmärksamhet för. Alltså ska man inte ge barnen uppmärksamhet för det negativa beteendet. Man ska istället berömma det positiva beteende i hopp om att förstärka det.

”Catch them being good.” Gå fram till ett barn när de är lugna, inte bara när de skriker. Man ska belöna positivt beteende inte bara negativt. Om ett barn enbart får uppmärksamhet för negativt beteende kommer detta beteende att förvärras och det är stor risk att barnets småsyskon kommer att anamma samma beteende”. (Intervjuperson 2)

Dessa tankar härstammar ifrån inlärningsteori där man betonar vikten av att uppmärksamma positivt beteende. Negativ förstärkning är att bestraffa oönskat beteende. Vad vi funnit som gemensamma teman i intervjuerna är att man ska ignorera negativt beteende, alltså inte förstärka det i form av att ge barnet uppmärksamhet för det. Att ignorera ett visst beteende kallas inom inlärningsteori för utsläckning (Hwang & Nilsson, 2003). Att ge barn positiv respons på ett visst beteende är samma sak som att tala om för barnet att det följer korrekt ram i ett specifikt sammanhang. Barnet får en bekräftelse på att det känner till ramen i sammanhanget. Ifall man ger ett barn negativ respons på ett beteende är det ett sätt att visa för barnet att det inte följer eller känner till de ramar som råder i just den situationen (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

Man missar introverta barn

Det är helt klart efter att ha lyssnat på våra intervjupersoner att barn som är introverta inte får hjälp i samma utsträckning som de som är utagerande. Barn som mår dåligt och gömmer allt på insidan, drar sig undan och kommer efter, märks helt enkelt inte på samma sätt.

En av våra intervjupersoner nämnde att hon har arbetat med introverta barn också men att de allra flesta barn hon möter i sitt arbete är utagerande pojkar. En annan intervjuperson anser att introverta barn har en annan sorts problematik och att de hör mer till BUP än till

socialtjänsten.

”Flickor och pojkar beter sig på olika sätt. Tjejerna drar sig undan mera medan det är mer accepterat att killarna är utagerande. Ofta kanske man missar flickorna som mår dåligt just för att de drar sig undan, syns inte. Men de kan ha lika stora bekymmer som de stökiga pojkarna. Visst finns det en och annan flicka som är stökig men generellt sett är de mer tillbakadragna. Finns pojkar som är tillbakadragna också.” (Intervjuperson 5)

”Det finns alla typer av problem som man kan kalla avvikande. Huvuddelen är ändå de som agerar ut på något sätt.” (Intervjuperson 7)

Vissa flickorna har genom *modellinlärning* tagit åt sig en modell ifrån någon i sin omgivning, om hur flickor och kvinnor ska agera. Detta kan bidra till att flickor uppfattas som mer tysta och lugna i relation till pojkar (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004).

6. DISKUSSION

6.1 Avslutande reflektioner

I detta kapitel tar vi upp våra egna tankar och reflektioner som har dykt upp under arbetets gång. Vi har kursiverat för att lyfta upp de ord som vi tycker är centrala i våra reflektioner. I kapitlet tar vi även upp förslag på vidare forskning.

Denna uppsats fokuserar på *förebyggande arbete* med barn som har avvikande beteende. Vissa intervjupersoner ansåg sig arbeta mer behandlande med barnen än förebyggande. De ansåg att förebyggande arbete ska rikta sig till alla barn i en viss ålder för att det ska räknas som förebyggande och eftersom dessa professionellas arbete riktar sig specifikt till barn som har problem ansåg vissa sig inte jobba förebyggande. Exempel på förebyggande insatser som de gav var sexualundervisning och antimobbningsarbete i skolan. Efter att vi förklarade vår syn på förebyggande arbete och vad vi var ute efter höll de i viss mån med om att deras arbete hjälper till att förebygga att allvarligare problem med dessa barn uppstår.

Att undersöka förebyggande arbete med barn som har avvikande beteende innefattar, för oss, både barn som är utagerande och *barn som är introverta*. Under arbetets gång har vi kunnat konstatera att det inte funnits mycket information om de avvikande barn som är introverta, varken i intervjuerna eller i tidigare forskning. Vi blev besvikna över denna upptäckt då det lade mer fokus på de utagerande barnen i vår studie. Då intervjupersonerna uttryckte att de inte kom i kontakt med introverta barn i lika hög grad som utagerande presenterar vi det som tema i resultatkapitlet.

Vid intervjutillfällena har det kommit upp åsikter om att man *tar efter sin omgivning* och att man blir som man umgås. Vi har även funnit fakta som styrker detta i inlärningsteorin. Vi tror att det är fullt möjligt att barn till viss del tar efter sina föräldrar och att det i vissa fall ligger på de vuxna att reflektera över sitt agerande. Vi har stor förtroende för att de flesta föräldrarna gör det bästa för att omge sina barn med de *skyddande faktorer* vi nämnde i tidigare forskningskapitlet. Det är viktigt att man som förälder tänker på hur den miljö ens barn växer upp i, påverkar barnet. Vi anser att det är föräldrars ansvar att försöka få sina barn att bibehålla kontakt med prosociala barn. Att barn får positiv influens från andra barn är något en förälder bör eftersträva.

En av våra intervjupersoner informerade oss om att man sällan får neuropsykiatriska *diagnoser* före tio års ålder. Detta medför att de barn vi har valt att undersöka kanske får diagnos i framtiden. Målgruppen i vår studie har inte diagnos idag men då det finns en risk att de får en i framtiden kan vi inte utesluta att vår uppsats enbart handlar om barn som inte har neuropsykiatrisk diagnos.

Flera av intervjupersonerna uttryckte en negativ inställning gentemot diagnos. De upplevde att man i dagens samhälle lägger för stort fokus på diagnos och menar att det är förhållningssättet som är det väsentliga i bemötandet. Det vi har lärt oss av våra intervjupersoner är att ens bemötande och förhållningssätt gentemot barnen ska vara det primära vid allt samspel. Vi anser att intervjupersonernas inställning till detta är mycket givande för barnen då de ser till individen och inte diagnosen.

När vi vid de två första intervjuerna ställde frågan, ” Vad karaktäriserar barn med avvikande beteende?” från *intervjuguiden* fick vi starka reaktioner på frågeställningen. Vi omformulerade därefter frågan till ”Hur skulle ni beskriva den beteendeavvikelsen barnen har som ni möter i ert arbete?” och även då opponerade sig flera av intervjupersonerna emot att besvara frågan. De upplevde att alla barn är olika och har individuella problem. De ville därför inte sätta en stämpel på denna kategori av barn.

Innan de besvarade frågan fick vi först förklara hur vi definierade begreppet. Vi blev vid dessa situationer förvånade över att intervjupersonerna reagerade så starkt över frågan men vi ser det som positivt att de delade med sig av sin syn på vår frågeställning. Trots att vi ändrade på frågan för att det inte skulle låta lika stigmatiserade hade vi vid alla intervjutillfällen problem med denna frågeställning. Eftersom frågan var viktig för vår uppsats kunde vi inte stryka den från *intervjuguiden*.

Vi anser att svaren vi fick utifrån *intervjuguiden* går in i varandra. Detta märkte vi speciellt när vi vid analysen skulle besvara studiens frågeställningar om ”Hur man ska bemöta barnen” samt föräldrarnas roll i arbetet.” Eftersom vissa frågor även gav svar på flera andra frågor i *intervjuguiden* känner vi att vissa frågor kanske var överflödiga. Vi tror att det hade varit bättre med färre, mer övergripande frågor och mer luft i *intervjuguiden*.

I denna uppsats har vi citerat mycket för att ordagrant kunna återge exakt vad intervjupersonerna har beskrivit. Vi ville inte att våra subjektiva tolkningar skulle påverka det *empiriska materialet*.

I efterhand har vi även reflekterat över i vilken grad det empiriska materialet har påverkats av att vi enbart intervjuat kvinnor. Det sociala fältet är visserligen dominerat av kvinnor men det är intressant att vi inte ens kom i kontakt med en manlig intervjuperson. Vi tror inte att manliga intervjupersoner hade förändrat resultaten i vår uppsats men vi tycker att det hade varit intressant att ha med någon manlig intervjuperson i uppsatsen.

Något som vi verkligen har tagit till oss av intervjupersonerna är vikten av att vara *flexibel* i sitt bemötande. Intervjupersonerna har alla betonat att man måste se till den enskilde individens behov och problem för att hjälpa denne på bästa sätt. Självklart är detta något som även har kommit upp under vår tid på socionomprogrammet men av någon anledning får det större tyngd när man får ta del av konkreta exempel på hur det fungerar i på fältet. Ett annat sätt som intervjupersonerna visade flexibilitet i sitt arbete var genom att vara *spindeln i nätet*. Eftersom vår målgrupp ofta har mer än ett problem är det bra om den professionella som handlägger deras fall tar på sig uppgiften att medla mellan olika myndigheter.

6.2 Förslag till vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning är att undersöka resursfördelningen mellan barn som inte har neuropsykiatrisk diagnos och de som har. Stämmer det att barn bemöts annorlunda av samhället, skolan och föräldrar ifall denne inte har diagnos? Detta är en del av vår förförståelse som vi skulle vilja ha vetenskapliga resultat på.

Det borde även förekomma vidare forskning på introverta barn med avvikande beteende. Det har framkommit i intervjuerna att barn som inte syns eller hörs inte mår bättre än de utagerande barnen och vi tror att det ligger en sanning i detta antagande.

Det vore intressant ifall vår kvalitativa studie skulle genomföras med manliga intervjupersoner. Detta för att få fram kontrasten mellan manligt och kvinnligt i arbetet med studiens målgrupp.

REFERENSLISTA

- Andershed, H & Andershed, A-K. (2005): *Normbrytande beteende i barndomen: Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia
- Engman, Emma & Klint, Andreas (2007): D-uppsats: *Identifiering av riskfaktorer för utveckling av normbrytande beteende hos små barn*. Psykologprogrammet: Örebro universitet
- Eresund, Pia & Wrangsjö Björn (2008): *Att förstå, bemöta och behandla BRÅKIGA BARN*. Malmö: Studentlitteratur
- Goffman, Erving (1986): *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Northeast University: Press edition
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Raunni, & Liebkind, Karmela (2004): *Socialpsykolog: en introduktion*. Malmö. LIBER
- Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2003): *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur
- Kvale, Steinar (2008): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Sam/ Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Nordahl, Thomas/ Sorlie, Marie-Anne/ Manger, Terje & Tveit, Arne (red) (2007): *Att möta beteendeproblem bland barn och ungdomar: teoretiska och praktiska perspektiv*. Stockholm: Liber
- Svenning, C. (2003): *Metodboken. Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling. Klassiska och nya metoder i informationssamhället: Källkritik på Internet*. Eslöv: Lorentz förlag

Thurén, T (1991). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Tiger förlag

Webster- Stratton, Carolyn (2007): *De otroliga åren: En handledning i problemlösning för föräldrar till barn mellan två och åtta år*. Lund: Palmkrons

Socialdepartementet (2009): *Föräldrastöd – en vinst för alla. Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*. SOU 2008:131 Stockholm: Edita Sverige

Artiklar

Edström, Carl – Gustav (5/2002, s 16-21, ISSN: 0283- 1929): *Skapa ”rotsystem” hos barn, arbeta förebyggande*. Socionomen

Matzdorf, Barbara (1/2004, s 42, ISSN: 0283- 1929): *Tryggare föräldrar med tidigare samtal: föräldrar rådgivning i Alingsås- förebyggande verksamhet och möjlighet för familjen*: Socionomen

Naucér, Cecilia (3/2007, s 8-9, ISSN: 1651- 3762): *Negativ trend ska brytas med förebyggande arbete*: BRIS- tidningen Barn & ungdom

Hansson, Kjell, Axberg, Ulf & Broberg, Anders G. (2007): *Evaluation of the Incredible Years Series- An open study of its effects when first introduced in Sweden*: Nordic Journal of Psychiatry, 61:2, 2143- 151

Elektroniska källor

2009-03-26 Nationalencyklopedin • Lång

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/artikel/286904>

2009-04-17 Neuro Nätet.

http://user.tninet.se/~fxg297r/nep_neuropsyk_diagnos_innebord.htm

2009-4-17 Vetenskapsrådets forskningsetiska principer

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Bilaga 1

Förebyggande socialt arbete för barn med avvikande beteende

Vi är två socionomstudenter vid Göteborgsuniversitet som skriver vår C-uppsats om barn med icke diagnostiserad avvikande beteende.

Intresset för studien kommer från våra praktikplatser där båda arbetade med förebyggande socialt arbetet med barn och ungdomar.

Med denna uppsats vill vi få fram de förebyggande insatser som finns för barn som har avvikande beteende i Göteborg. Målgrupp för vår uppsats kommer vara barn upp till tio års ålder, som inte har fått neuropsykiatriska diagnoser såsom ex; DAMP, ADHD, Asperger's och Tourette's.

De centrala frågeställningarna är:

- Vad finns det för förebyggande åtgärder för icke diagnostiserad barn med avvikande beteende?
- Hur bemöts barnen?
- Vad är föräldrarnas roll i detta arbete?

Som metod i undersökningen kommer vi att använda oss av intervjuer som vi spelar in. Vi kommer även att föra anteckningar. Vi hoppas att dessa former för intervjun passar er.

Er medverkan i denna studie medför att:

- Ni har rätt att när som helst avbryta er medverkan i studien utan konsekvenser. Ni behöver inte motivera er ifall ni väljer att avbryta er deltagande.
- Som informant har ni rätt till kunskap om vad er information ska användas till och syftet med studien.
- Inga obehöriga kommer att ta del av era uppgifter och den information ni delger oss.

Det material ni bidrar med kommer enbart att nyttjas i denna C-uppsats och ingen annanstans.

- Efter avslutad studie kommer ert material att raderas.

Ert bidrag till vår uppsats kommer vara betydande då ni besitter den kunskap och erfarenhet vi behöver för att genomföra vår undersökning. Vi är därför mycket tacksamma för er medverkan!

Vid vidare frågor och/eller synpunkter vänligen kontakta oss!

Kontaktuppgifter:

Cecilia Baffoe: 0736935840

Helena Weiland: 0705856413

Handledare:

Annica Johansson 0708162193

annica.johansson@socwork.gu.se

Bilaga 2

Intervjuguide

- ❖ Kan du berätta för mig om din professionella bakgrund?
- ❖ Vilken utbildningsbakgrund dominerar i er verksamhet?
- ❖ Kan du beskriva er organisation?
- ❖ Har du jobbat i liknande organisation med samma målgrupp och syfte? I så fall vilken? Hur skilde sig den arbetsplatsen från din nuvarande?
- ❖ Hur skulle ni beskriva det beteende avvikelserna har, som ni möter i ert arbete?
- ❖ Vad finns det för preventiva åtgärder i er verksamhet för barn med avvikande beteende?
- ❖ Hur kommer ni i kontakt med dessa barn?
- ❖ Hur brukar ni dessa resurser?
- ❖ Hur engagerar ni barnen?
- ❖ I vilken mån samarbetar ni med barnens föräldrar?
- ❖ Vad är er målsättning med samarbetet med barnens föräldrar?
- ❖ Hur värderar ni denna relation?
- ❖ Vad använder ni för metoder/teorier i ert arbete?
- ❖ Hur ska vuxna som har inflytande i barnens liv bemöta deras beteende i vardagssituationer? (Släkt, grannar, dagispersonal med flera).
- ❖ Samarbetar ni med andra verksamheter med liknande syfte och målgrupp?
- ❖ Var uppfattar ni att dessa barn fångas upp i samhället om man bortser från er och övriga samarbetspartners verksamheter?
- ❖ Vad kan göras till det bättre i arbetet med barn i er verksamhet?
- ❖ Finns något du anser skulle behöva ändras i verksamhetens insatser för att skapa mer gynnsamt resultat för barnen?
- ❖ Hur kan man jobba för att få fram mer resurser?
- ❖ Hur viktigt anser du att förebyggande arbete med dessa barn är?
- ❖ Vad har ni för uppfattning om barnens framtid utan hjälpinsatser?
- ❖ Har ni någon utvärdering/uppföljning/handlingsplan av ert arbete som redovisar resultat?
- ❖ Vilka effekter upplever du att ditt arbete har gett familjerna?

❖ Är det något mer du vill tillägga?

Tack för er medverkan!